

ภาคผนวกที่ 1

ข้อมูลป่าสงวนดงช้า อ.กระนวน ขอนแก่น

ผู้ให้สัมภาษณ์ เกษตรอำเภอกนวน กรมส่งเสริมการเกษตร

1. **อาณาเขตป่าดงช้า** เขตป่าที่อยู่ใน อ.กระนวน ได้แก่
ทิศเหนือ จรด ต.หนองโก, ต.ห้วยโจด อ.กระนวน
ทิศใต้ จรด ต.บ้านโนน (บางหมู่บ้านในตำบล) อ.กระนวน
ทิศตะวันออก จรด ต.คำแมด อ.กระนวน
ทิศตะวันตก จรด เขตทหาร สนามบินน้ำพอง

2. ประวัติป่าดงช้า

ป่าดงช้าเป็นป่าธรรมชาติมีมาตั้งแต่ในอดีต ในช่วงแรก ๆ ที่เริ่มมีการบุกเบิกพื้นที่โดยมีชาวบ้านบางกลุ่มอพยพไปตั้งหมู่บ้านในเขตใกล้เคียง และถางป่าตัดไม้ทำการเกษตร ซึ่งมีการจับจองพื้นที่อย่างเสรี (แต่ไม่มีเอกสารสิทธิ์) ในระยะหลัง ๆ กรมป่าไม้จึงเริ่มเข้ามาดูแลรักษาด้านการใช้ประโยชน์ และมีการเล็งเห็นว่าในอนาคต ถ้าหากมีการบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตรต่อไป ป่าไม้จะต้องลดลงอย่างรวดเร็ว ฉะนั้นจึงได้มีโครงการร่วมระหว่างกรมป่าไม้ และกรมส่งเสริมการเกษตรจัดทำโครงการขึ้นมา

ปี 2523 ประกาศเขตสงวนป่าดงช้าทั้งหมดเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ มีการสงวนป่าและไล่ที่ผู้บุกรุกพื้นที่ธรรมชาติ แต่ปรากฏว่าไม่สามารถจะไล่ที่กลุ่มชาวบ้านและเกษตรกรในพื้นที่ป่าดงช้าได้ จึงตั้งเป็นหมู่บ้านป่าไม้

หมู่บ้านดงช้า เป็นหมู่บ้านที่เข้าไปตั้งอยู่ในกลางป่าดงช้าตั้งแต่ พ.ศ. 2517 นับถึง พ.ศ. 2535 ที่เขียนรายงานนี้มีอายุ 18 ปีแล้ว เป็นกลุ่มชาวบ้านที่ถางป่าปลูกไร่มัน และขยายพื้นที่ออกไปเรื่อย ๆ เมื่อถึงปี 2523 ที่ประกาศกฎหมายเขตป่าสงวนแห่งชาติดงช้าแล้ว เจ้าที่ได้เข้ามาไล่ที่ให้ออกจากพื้นที่ป่า แต่ไม่เป็นผลสำเร็จ ทางกรมส่งเสริมการเกษตรร่วมกับกรมป่าไม้จึงได้มีโครงการหมู่บ้านป่าไม้เกิดขึ้น โดยห้ามบุกรุกขยายพื้นที่ต่อไป ห้ามตัดไม้ ไม่ออกเอกสารสิทธิ์ อนุญาตให้ใช้ประโยชน์เฉพาะพื้นที่ที่ถางป่าแล้วเท่านั้น และส่งเสริมให้มีการปลูกต้นไม้ทดแทน ในรายเกษตรกรที่มีพื้นที่ทำกินที่อยู่ในเขตป่าสงวนดงช้านี้ อนุญาตให้มีการซื้อขายโดยพฤตินัยได้ แต่โอนกรรมสิทธิ์ (ทางนิตินัย) ไม่ได้ จากการสำรวจของกรมส่งเสริมการเกษตร (เกษตรตำบล, อำเภอ) พบว่ามีการเปลี่ยนเจ้าของจากเดิมเกินกว่า 50% เป็นการซื้อขายที่ไม่ถูกต้อง แต่มีการอนุโลมได้

ภาคผนวกที่ 2

ประวัติและลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของ
บ้านผักหนาม ต.หนองกุงใหญ่ อ.กระนวน จ.ขอนแก่น

กรมป่าไม้ที่รักษาเขตพื้นที่นั้น ๆ อยู่ ซึ่งถ้าไม่มีเหตุผลที่ดีพอก็อาจจะต้องโดนจับข้อหาทำลายป่า
ตัดไม้ในเขตป่าสงวน เจ้าหน้าที่กรมส่งเสริมฯ ให้ข้อคิดว่า เป็นการควบคุมดูแลป่าที่ช่วยให้เขตป่า
ไม้ยังคงเหลืออยู่ เป็นวิธีที่ได้ผลพอสมควร และคาดว่าในอนาคตอาจมีโครงการป่าไม้ขึ้นมากอีก ใน
ป่าอื่น ๆ ในเขตใกล้เคียง เช่น ป่าดงมูล โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงคือ กรมป่าไม้ ส่วน
กรมส่งเสริมการเกษตร (เกษตรอำเภอ, ตำบล) มีส่วนร่วมในบางโอกาส ได้แก่ การมีโครงการร่วม
กันในแนวทางเพื่ออนุรักษ์ป่า เป็นต้น

3. พื้นที่ป่าดงช้า

- เขตพื้นที่ป่าดงช้าทั้งหมด 69,018 ไร่
- เขตพื้นที่หมู่บ้านป่าไม้ (บ้านดงช้า) (รูปที่ 1) 1,521 ไร่
(เป็นพื้นที่ใช้สอย ไม่มีการบุกรุกขยายพื้นที่)
- เขตพื้นที่ที่เป็นป่าไม้อยู่จริง (มีต้นไม้หนาแน่น) มี 8,000 ไร่
คิดเป็นพื้นที่ป่าไม้ทั้งหมด 11.9% จากทั้งหมด
- เขตพื้นที่ป่าดงช้าที่อยู่ในเขต อ.กระนวน ประมาณ 31,100 ไร่
- พื้นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์ และใช้ประโยชน์อื่น ๆ จะไม่สามารถคิดรวมได้ขึ้นอยู่กับการ
จัดสรรพื้นที่ให้ใช้ประโยชน์ของแต่ละหมู่บ้านในเขตใกล้เคียง ประมาณไม่ได้ทั้ง
หมด เกษตรอำเภอกระนวนจึงบอกได้แต่เพียงรายละเอียดคร่าว ๆ ข้างต้นนี้
- ระยะจากป่าดงช้าถึงหมู่บ้านที่ทำโครงการวิจัยต้นไม้ในฟาร์มนี้ ได้แก่ ห่างจากบ้าน
ผักหนาม 9 กม. บ้านหนองกงใหญ่ 5 กม. บ้านโสกษาแก้ว 1.5 กม.

4. ประเภทของป่าไม้

เป็นป่าเบญจพรรณซึ่งลักษณะเป็นป่าโปร่ง ความชื้นต่ำ และความอุดมสมบูรณ์ของดินป่
นกลาง ประเภทของไม้เป็นต้นไม้ยืนต้นที่มีมากคือ ต้นเต็ง รัง ไม้พลวง เชือก มะค่า ฯลฯ

5. การใช้ประโยชน์

ชาวบ้านได้อาศัยใช้ประโยชน์ ได้แก่

- ก่อนประกาศเขตสงวนป่า มีการตัดไม้ไปใช้สร้างบ้านเรือนกันมาก
- ใช้เป็นที่ทำเลเลี้ยงสัตว์
- เก็บอาหารธรรมชาติและของป่า ได้แก่ เห็ด ผักต่าง ๆ เป็นต้น เก็บฟืนได้เช่นกัน

6. หน้าที่ของศูนย์รักษาป่าดงช้า

- ให้บริการแจกพันธุ์ไม้สำหรับผู้สนใจ และมีโครงการร่วมกับกรมอื่น ๆ บางโอกาส
ในด้านการส่งเสริมการปลูกป่า พันธุ์ไม้แจกได้แก่ พันธุ์ยูคาลิปตัส และไม้ยืนต้น
ชนิดอื่น ๆ
- คอยดูแลรักษาไม่ให้ชาวบ้านมีการตัดไม้และบุกรุกพื้นที่

ภาคผนวกที่ 2

ประวัติและลักษณะทางกายภาพ เศรษฐกิจและสังคมของ บ้านผักหนาม ต.หนองกุงใหญ่ อ.กระนวน จ.ขอนแก่น

1. ประวัติหมู่บ้าน

บ้านผักหนามตั้งมาได้ 93 ปี ที่มีชื่อว่าบ้านผักหนามเนื่องจากเดิมเป็นลำห้วยมีต้นผักหนามมาก ผู้มาตั้งถิ่นฐานรุ่นแรกมี 2 กลุ่มได้แก่

กลุ่มที่ 1 อพยพมาจากบ้านแฝก บ้านสีดา จังหวัดมหาสารคาม หัวหน้ากลุ่มคือ แม่ใหญ่เตาะ วงศ์จันทร์ทอง ระยะแรกมี 10 ครอบครัว

กลุ่มที่ 2 คือ กลุ่มพ่อศรี แก้วน้ำใส เป็นพรานมาล่าเนื้อ มาจากบ้านแห้ว ต.บ้านโพน อ.กระนวน มาถากถางป่า และตั้งรกรากที่บ้านผักหนาม ซึ่งต่อมา พ่อศรี แก้วน้ำใส ก็ได้เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรกของหมู่บ้านนี้

ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ได้ตั้งบ้านเรือนกระจายไปตามริมฝั่งลำห้วยผักหนาม ลำห้วยนี้จะไหลไปลงห้วยสายบาตร ลงน้ำชี น้ำมูล และแม่น้ำโขง ตามลำดับ

2. ลักษณะทางกายภาพ

สภาพพื้นที่ริมฝั่งลำห้วยผักหนาม เป็นที่โล่งไม่มีต้นไม้ (เป็นป่า) ซึ่งอยู่ทางเหนือของหมู่บ้าน ลักษณะดินบริเวณห้วยผักหนามเป็นดินแข็ง ส่วนทางทิศใต้ของหมู่บ้านมีลำห้วยชื่อห้วยยาง ดินอุดมสมบูรณ์กว่าทางเหนือ ลักษณะพื้นที่เป็นที่ดอน มีต้นไม้ประเภทไม้ยาง เต็ง แดง ประดู่

นอกจากนี้ยังมีหนองคูใหม่ ซึ่งชาวบ้านขุดกันเองเมื่อ 10 ปีเศษมาแล้ว อยู่ทางทิศตะวันตก 14 ไร่ ทางเหนือ 14 ไร่ หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากป่าดงช้าประมาณ 9 กิโลเมตร

สภาพป่าไม้สมัยก่อน มีต้นไม้ขึ้นหนาแน่นมีต้นไม้ขนาดใหญ่ เช่น ประดู่ แดง ยาง เต็ง ฯลฯ ต่อมาต้นไม้ถูกตัดลงมากเพื่อทำไร่ ปลูกปอ ซึ่งชาวบ้านได้ปลูกปอกันมากในปี พ.ศ.2504 เนื่องจากราคาปอสูงถึงกิโลกรัมละ 5 บาท ดังนั้นปอจึงเป็นพืชเศรษฐกิจที่ทำลายป่าไม้ให้เห็นเด่นชัด

ต่อมาประมาณปี 2514 ชาวบ้านได้นิยมปลูกอ้อยแทนปอเพราะในช่วงนี้ได้มีการตั้งโรงงานทำน้ำตาลที่น้ำพอง ต้นไม้จึงถูกตัดลงมาก และมีการถางป่า และเผาป่าเพื่อทำไร่ดังกล่าว ดังที่ชาวบ้านพูดติดปากว่า ปอมาป่าแปน อ้อยมาป่าหมด

สำหรับพื้นที่ป่าไม้สมัยก่อน มีป่าช้า 200 ไร่ ไร่ชาอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 5 เส้น ปัจจุบันมีป่าเหลือ 196 ไร่

ชาวบ้านบางคนมีความเห็นว่า ต้นไม้ในที่ไร่และที่นาของบ้านผักหนามจะมีมากกว่าต้นไม้ที่

ก้านหนองงูใหญ่ เพราะมีนิสัยหวงและสงวนต้นไม้ รักต้นไม้มาก ไม่มีป่าสงวนมาขดเขย ฟังฟัง
เหมือนบ้านหนองงูใหญ่

อาณาเขตของบ้านผักหนาม มีดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อบ้านชัยมงคล ต.หนองโก อ.กระนวน
ทิศใต้ ติดบ้านหนองงูใหญ่ ต.เวียงแก
ทิศตะวันตก ติดบ้านวังหิน ต.ห้วยโจด
ทิศตะวันออก ติดบ้านหนองไธ้ ต.หนองงูใหญ่ และบ้านหนองชา
หมู่บ้านห่างจากอำเภอก 4 กม.

3. การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์

ปัจจุบันหมู่บ้านนี้ปลูกข้าวเป็นส่วนใหญ่ถึง 393 ครัวเรือน จาก 410 ครัวเรือนหรือคิด
เป็นร้อยละ 96 รองลงมาคือ ปลูกมันสำปะหลัง 150 ครัวเรือน หรือร้อยละ 31 และปลูกอ้อย 100
ครัวเรือน หรือร้อยละ 24

การเลี้ยงสัตว์ ส่วนใหญ่เลี้ยงกระบือ รองลงมาคือ เลี้ยงโค ครัวเรือนที่เลี้ยงกระบืออย่างเดียว
จำนวน 147 ครัวเรือน เลี้ยงโคและกระบือ 168 ครัวเรือน เลี้ยงโคอย่างเดียว 10 ครัวเรือน รวม
จำนวนกระบือ 673 ตัว จำนวนโค 197 ตัว จำนวนครัวเรือนที่ไม่เลี้ยงโคและกระบือมี 81 ครัวเรือน
เท่านั้น นอกจากนั้นมีเลี้ยงไก่และเป็ดบ้าง

4. สภาพเศรษฐกิจ

พื้นที่อยู่อาศัย พื้นที่สาธารณะ และพื้นที่ทำกิน

พื้นที่อยู่อาศัย จำนวน 156 ไร่
พื้นที่สาธารณะ (ใช้เป็นที่เลี้ยงสัตว์ได้) 600 ไร่
พื้นที่ป่าช้า 196 ไร่ ซึ่งมีต้นไม้ถึง 90% ของพื้นที่
พื้นที่หนองลิม (ห้วยผักหนาม) 196 ไร่
พื้นที่หนองคูใหม่-คำไฮ 14 ไร่
พื้นที่สำหรับโรงเรียน 12 ไร่
พื้นที่วัด 8 ไร่
พื้นที่การเกษตร จำนวน 5,942 ไร่

การถือครองที่ดิน

ผู้ที่มีที่ดินมากที่สุด (ที่นา, ที่ไร่) ประมาณ 80 ไร่ ซึ่งมีจำนวนน้อย ส่วนใหญ่มีที่ดินประมาณ
10 ไร่ต่อครัวเรือน มีที่ดินน้อยที่สุด 4 ไร่ สำหรับผู้ที่ไม่มียี่นเลย มีจำนวน 17 ครัวเรือน

อาชีพ

ส่วนใหญ่อาชีพด้านการเกษตรคือ ทำนา ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์ และอาชีพรับจ้าง เช่น

ไปรับจ้างตัดอ้อยที่เพชรบูรณ์ รับจ้างปลูกและเก็บเกี่ยวมันสำปะหลัง
การใช้เชื้อเพลิงหุงต้ม

ส่วนใหญ่ใช้ฟืน โดยเก็บจากหัวไร่ปลายนาของตน และในบางครั้งจะเหมารถไปหาฟืนในพื้นที่ป่าดงช้า โดยเก็บกิ่งแห้ง ตันตาย มีส่วนน้อยที่ใช้ถ่าน
รายได้และหนี้สิน

หมู่บ้านนี้มีรายได้ประมาณปีละ 15,000 บาทต่อครัวเรือน

หนี้สิน ได้มีการกู้เงินเพื่อลงทุนในการเกษตร เช่น กู้จาก ธกส. จำนวน 100 ครัวเรือน กู้เงินจากสหกรณ์การเกษตร จำนวน 60 ครัวเรือน

โรงเรียน ในหมู่บ้านมี 8 แห่ง

ร้านค้า ขายของใช้เบ็ดเตล็ด จำนวน 18 แห่ง

5. สภาพสังคม

หมู่บ้านนี้มี 417 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร 2,650 คน เป็นชาย 1,275 คน เป็นหญิง 1,375 คน

ขนาดครอบครัว 4-5 คน

การย้ายถิ่น มีการอพยพไปทำงานที่กรุงเทพฯ และที่อื่น ๆ ประมาณ 730 คน

การศึกษา ระดับการศึกษาในหมู่บ้าน มีผู้จบมัธยมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 30 คน จบ ปวส., ปวช. นิติศาสตร์

มีโรงเรียน 1 แห่ง เปิดสอนชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงประถมศึกษาปีที่ 6

วัด มีวัดประจำหมู่บ้าน 2 แห่ง ได้แก่ วัดจอมแจ้ง มีพระภิกษุ 3 รูป และวัดป่าวิเวกธรรม ปัจจุบันมีพระภิกษุ 2 รูป

ไฟฟ้า หมู่บ้านมีไฟฟ้าใช้ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2521

บ่อน้ำบาดาลในหมู่บ้านมี 4 บ่อ

ประเพณี มีประเพณีตามฮีตสิบสอง คองสิบสี่ ซึ่งเป็นประเพณีทั่วไปของอีสาน และเป็นที่สังเกตว่าประเพณีเกี่ยวข้าวก็ยังมิอยู่ แต่มีเป็นส่วนน้อย และในวันขึ้น 3 ค่ำ เดือน 3 ซึ่งถือว่าเป็นวันดี มีอิทธิฤทธิ์ ชาวบ้านจะนำปุ๋ยคอกไปใส่ในที่นาของตน

การปกครอง หมู่บ้านได้แบ่งการปกครองออกเป็น 9 คุ่ม แต่ละคุ่มจะมีหัวหน้าคุ่มเป็นผู้ดูแลทุกข์สุข ใครมีความขัดแย้งกัน หัวหน้าคุ่มก็จะไกล่เกลี่ย

กลุ่มทางสังคม มีกลุ่มออมทรัพย์, กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร, กลุ่มเยาวชน และกลุ่มปลูกหม่อนเลี้ยงไหม

ปัญหาที่สำคัญของหมู่บ้าน ได้แก่ ปัญหาไม่มีน้ำในการเกษตร โดยเฉพาะหน้าแล้ง ปัญหาวัชรุ่นตมไอระเหย และปัญหาความยากจน

ภาคผนวกที่ 3
รายละเอียดของครัวเรือนที่ศึกษาของบ้านผักหนาม

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลิตข้าวพอเพียง
มาก	นายวิเชียร มาจันทร์	100	5	60	12.0		-เต็มใจปลูก	-ไม่เคยใช้	-พอเหลือขาย
	นายอุดม ศรีแก้วน้ำใส	150	8	51	6.4		-ทำการปลูกอยู่แล้ว เช่น ข้ายกล้าดู	-ไปเอาไม่บ่อย ปีละ 2-3 ครั้ง	-พอเหลือขาย
	นายอำคา เพ็งวิชัย	150	4	37	9.3		-ปัจจุบันปลูกไม้เสริม (คู่)	-	-พอ (10 ต้น)
	นายสมัย ตรีศาสตร์	150	9	37	4.1		-ยังไม่มีกิจกรรม แต่อยากปลูก	-ไม่ได้ใช้ ใช้ที่นาตนเอง	-พอ (7.2 ต้น)
	นายตา โพธิ์รุต	200	5	37	7.4		-ไม่มีกิจกรรมอยาก ปลูกยูคา	-ไม่ได้ใช้	-6 ต้น
ปานกลาง	นายขมภู ศรีวิชา	30	8	48	6.0	-ต้นไม้ถูกตัดเพื่อ ก่อสร้างทำไร่นา (อ้อย)	-ไม่มีกิจกรรมแต่อยาก ปลูก	-ไม่ได้ใช้	-4.8 ต้น

ภาคผนวกที่ 3 (ต่อ)

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลผลิตข้าวพอเพียง
ปานกลาง	นายสุนา สัตตพันธุ์	30	5	11	2.2	-เป็นนาสุม	-ไม่มีกิจกรรม	-ไม่ได้ใช้	-อาจไม่ค่อยพอ(2.5 ต้น)
น้อย	นายพุด ศรีแก้วน้ำใส	20	3	10	3.3	-เป็นนาสุม	-ไม่มีกิจกรรม อยากปลูกตุ๋	-ไม่ได้ใช้	- 3.5 ต้น
	นางตุ่น แสนโคก	20	1	32	32.0	-สร้างบ้านให้ ลูกสาวหลายคน	-อยากปลูกตุ๋ แต่ต้องมีกล้า	-	-พอ
	นายใบ ศรีวิชา	20	5	17	3.4		-ไม่มีกิจกรรม/แต่ อยากปลูกตุ๋บนคันนา	-	- พอ (4 ต้น)
	นางคำ เวียงคำ	20	3	41	13.7	-ได้ตัดมาสร้างบ้าน ทำยุ่งข้าว ตัดออก จากไร่ทำให้ผลผลิต ลด (อ้อย มัน)	-ยังไม่เคยปลูก แต่อยากปลูก	-ไม่ได้ใช้	- พอ (6 ต้น)
	นายสุทิน พิมพ์	20	5	26	5.2		-ไม่ยอมปลูก	-ไม่ได้ใช้	- พอ (8 ต้น)

ภาคผนวกที่ 5

รายละเอียดของครัวเรือนที่ศึกษาของบ้านหนองกงใหญ่-หนองแวงกง

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว/ แรงงาน (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลิตข้าวพอเพียง
มาก	นางนวล โฆษณสันติ	100	6/3	66	11.0		- ปลูกยูคา 400 ต้น - อยากปลูกไม้ผล ไม้ ยูคาตามคันทนา	- ไปที่โคกสาธารณะ เอาไม้ไปละครั้งเวลา มีงาน	- พอเหลือขาย
	นางเปลี่ยน แก้วใส	50	8	19	2.4		- อยากปลูกดำมีกล้า	- เคยไปแต่ปัจจุบัน ไม่ได้ไป	- 3 ต้น
	นายอินทร์ สุดสนธิ์	100	3	25	8.3	- ส่วนใหญ่ไม่มีอยู่ที่นา - ป่าหัวไร่ปลายนา 5-6ไร่ ยังไม่บุกเบิก	- จะปลูกยูคา 100 ต้น	- เก็บเห็ด ฟิน	- 6 ต้น
	นางทองเลื่อน รักษาพล	40-50	7	55	7.9	- ไม้ป่าเดิมมีมาก และลูกมีไม่มาก	- อยากปลูกยูคาที่คันทนา หัวไร่ปลายนา	- ไม่ได้ไปตงข้า มีไม้ตามหัวปลายนา	- 9 ต้น
ปานกลาง	นางเรียน นามพานวล	31	4/6	18	4.5	- มีแนวคิดเรื่องการ อนุรักษ์มากคิดว่า ต้นไม้เป็นของดีที่ ควรรักษา	- มีแผนจะปลูกยูคา และประตู	-	- พอเหลือขาย

ภาคผนวกที่ 5 (ต่อ)

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลิดข้าวพอเพียง
น้อย	นางคำใบ ภูราศรี	3	7/5	9	1.3	-นาห้วยที่ไร่มีเพียง 1 ไร่	-อยากปลูกมะม่วง แต่ในที่ดิน	-ไม่ค่อยได้ไปตั้งแต่ มีการห้าม	- 2.5 ต้น
	นางพุด (โพธิ์ตรงกุล) สุทธิคุณ	17	2/3	18	6	-ที่โนน	-ปลูกยูคา 500 ต้น -ปลูกสัก 8 ต้น -อยากได้ไม้ผล	-เคยไปลงข้าว เดือนละ 2 หน	-พอ (3 ต้น)
	นายหลอด วิชัยวงศ์	5	2/4	8	4		-ไม่คิดปลูกเพราะ ไม่มีที่ -ปลูกร่วมกับกลุ่มแม่ บ้านในที่สาธารณะ	-ไปเอาพื้นที่ลงข้าว เดือนละครั้ง	- ไม่ค่อยพอ
	นายสวาท ภาชีราช	ไม้กี่ต้น	4/3	6	1.5	-ตัดกันมาแต่สมัยพ่อ แม่และตัดไปสร้างบ้าน -เป็นนาหลุ่ม	-อาจปลูกได้ไม่มาก เพราะมีที่น้อย	-	- 1 ต้น
	นายวิจิตร เพ็งวิชัย	15	6/4	39	6.5	-การทำไร่มา -สร้างบ้าน -ญาติขอ	-	- เก็บเห็ด ฟิน	- 4.2 ต้น

เดิมป่าไม้ของบ้านโสกขาแก้วมีมากมายหนาแน่น มีต้นไม้หลายชนิด เช่น ต้นเต็ง รัง ตะแบก ฯลฯ ได้อาศัยป่าเพื่อเก็บหาอาหารธรรมชาติซึ่งมีมากมาย ต่อมาสภาพป่าไม้ที่ขึ้นหนาแน่นก็ ถูกตัดโค่นทำลายลง ทำให้แหล่งอาหารธรรมชาติมีจำนวนน้อยลง สาเหตุที่สภาพป่าไม้ลดลงน้อยเนื่อง จาก

1. เมื่อประมาณ 40 ปีก่อน ได้มีโรงเลื่อยจักรพงษ์วิทยุ และอุตสาหกรรม มาตัดต้นไม้ ใหญ่ ๆ เพื่อป้อนโรงเลื่อย ทำให้ป่าไม้ถูกทำลายลงไปมาก

2. พืชเศรษฐกิจเข้ามาทำให้ป่าเตียน โดยในระยะแรก ๆ ชาวบ้านได้ปลูกข้าว งาม พริก แต่ปลูกไว้สำหรับบริโภคในครัวเรือน แต่ก็มีมีการบุกเบิกที่เพาะปลูกบ้าง ต่อมาประมาณ 18 ปีก่อน ชาวบ้านได้ปลูกมันสำปะหลังซึ่งมีการตัดโค่นไม้มากยิ่งขึ้น เพราะต้องการที่ไถ่

3. ชาวบ้านตัดต้นไม้เพื่อปลูกบ้าน เมื่อประชากรเพิ่มขึ้นครอบครัวขยายตัว ชาวบ้านมีความต้องการไม้เพื่อปลูกบ้าน ดังนั้นต้นไม้โต ๆ พอที่จะปลูกบ้านได้ ชาวบ้านก็จะตัดไม้เพียงแต่ใน กระนวนเท่านั้นที่ตัดต้นไม้ปลูกบ้าน อำเภอใกล้เคียง ๆ ก็ได้มาตัดต้นไม้ไปปลูกบ้านด้วย เช่น อ.น้ำพอง อ.เมือง จ.ขอนแก่น เป็นต้น

ด้วยเหตุที่กล่าวมาข้างต้น จึงทำให้ต้นไม้ในป่าถูกตัดโค่นลง และทำให้สภาพป่าเปลี่ยนแปลง ไป

อาณาเขตของหมู่บ้าน

ทิศเหนือ ติดต่อกับบ้านหนองกงใหญ่ อ.กระนวน จ.ขอนแก่น

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านหุบเสา อ.กระนวน จ.ขอนแก่น

ทิศตะวันออก ติดต่อกับบ้านหัวฝาย อ.กระนวน จ.ขอนแก่น

ทิศตะวันตก ติดต่อกับป่าสาธารณะโคกใหญ่ และป่าสาธารณะดงช้า

3. การปลูกพืชและการเลี้ยงสัตว์

พืชที่ปลูก ได้แก่ ข้าว มันสำปะหลัง และอ้อย สำหรับอ้อยได้เลิกปลูกเมื่อ 2 ปีที่แล้ว เนื่องจากเกษตรกรเป็นหนี้โรงงานน้ำตาล โดยกู้เงินจากโรงงานฯ มาซื้อพันธุ์และปุ๋ยผลผลิตได้น้อย ทั้ง ราคาไม่ดีจึงเป็นหนี้

การเลี้ยงสัตว์ ชาวบ้านโสกขาแก้ว เลี้ยงวัวทั้งหมู่บ้านประมาณ 500 ตัว เลี้ยงไว้ขายเพื่อนำ เงินมาซื้อข้าวบริโภค

ควาย จำนวน 40 ตัว สำหรับใช้ไถนา ปัจจุบันเกษตรกรจะใช้ควายเหล็กแทน

4. สภาพเศรษฐกิจ

หมู่บ้านนี้มีพื้นที่นาประมาณ 1,500 ไร่ พื้นที่ไร่ประมาณ 1,000 ไร่ พื้นที่เลี้ยงสัตว์ 900 ไร่ พื้นที่ ป่าช้า ประมาณ 100 ไร่ มีต้นไม้เล็ก ๆ

การถือครองพื้นที่ทำกิน ชาวบ้านไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดิน เนื่องจากได้ประกาศเป็นป่าสงวน

ซึ่งจะทับกับที่อยู่ที่ทำกินของชาวบ้าน ประกาศเป็นเขตป่าสงวนเมื่อปี พ.ศ. 2523 แต่หมู่บ้านนี้ตั้งมาได้ 115 ปี

ผู้มีที่ดินทำกินมาก (30-50 ไร่) มี 10 ราย

ผู้มีที่ดินทำกินปานกลางประมาณ 15-27 ไร่ จำนวน 40 ราย (เฉลี่ยประมาณ 10-15 ไร่)

ผู้มีที่ดินทำกินน้อยประมาณ 1-14 ไร่ จำนวน 100 ราย (เฉลี่ยประมาณคนละ 5 ไร่)

ผู้ที่ไม่มียี่ที่ดินทำกิน ประมาณ 7 ราย

อาชีพของชาวบ้านส่วนใหญ่ทำการเกษตร เช่น ทำนา ทำไร่ (ทำไร่มันสำปะหลัง) ทำนา 150 ครัวเรือน ปลูกลิ้น 80 ครัวเรือน ย้ายถิ่นไปทำงานรับจ้างที่กรุงเทพฯ จำนวนประมาณ 70 คน รายได้

- ครัวเรือนที่มีรายได้มาก ประมาณ 30,000 บาท/ปี ประมาณ 10 ครัวเรือน

- ครัวเรือนที่มีรายได้ขนาดกลาง ประมาณ 8,000-10,000 บาท/ปี จำนวนประมาณ 100 ครัวเรือน

- ครัวเรือนที่มีรายได้น้อย ประมาณ 3,000/ปี มีประมาณ 43 ครัวเรือน

หนี้สิน บางครัวเรือนได้กู้เงินจาก ธกส. มาเป็นค่าใช้จ่ายในการปลูกลิ้นสำปะหลัง ซื้อปุ๋ยใส่ข้าว ใส่มันสำปะหลัง และจ้างนายหน้า บางครัวเรือนกู้เงินถึง 50,000 บาทสำหรับค่าแรงงาน ปัจจุบันวันละ 50 บาท

โรงเรียน หมู่บ้านมีโรงเรียนเล็ก 2 แห่ง

ร้านค้า มีร้านค้าในหมู่บ้าน 4 แห่ง

5. สภาพสังคม

หมู่บ้านนี้มีจำนวนครัวเรือน 153 ครัวเรือน มีจำนวนประชากร 684 คน เป็นชาย 308 คน หญิง 376 คน ขนาดครอบครัวเฉลี่ย 5 คน

การใช้ทรัพยากรจากต้นไม้ ปัจจุบันใช้ต้นไม้จากหัวไร่ปลายนาของแต่ละครัวเรือนมาใช้ทำฟืน ส่วนการปลูกลิ้นซื้อวัสดุมาจากตลาด

การปลูกลิ้นต้นไม้ของหมู่บ้านจะปลูกลิ้นตามหัวไร่ปลายนา ผู้มีต้นไม้มากจะพบต้นไม้อยู่ตามที่ใดที่ใด ผู้มีต้นไม้จะพบต้นไม้กระจายอยู่ทั่วไป

การคมนาคม มีรถประจำหมู่บ้านเข้า-ออกทุก 20 นาที มีถนนลาดยางผ่านกลางหมู่บ้าน หมู่บ้านนี้อยู่ห่างจากอำเภอ 13 กม.

การศึกษา เดิมมีโรงเรียนบ้านหนองกุงดิ่ง ซึ่งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน 2 เส้น สร้างเมื่อปี 2482 ในปี 2512 ได้มาตั้งโรงเรียนที่บ้านโสกเขาแก้ว มีเรียน ป.1-ป.6 ปัจจุบันมีครู 8 คน มีนักเรียน 159 คน

ระดับการศึกษาของประชากรในหมู่บ้าน ส่วนใหญ่จบ ป.4 พวกเกิดปี 2514 เป็นต้นมา
จึงจบ ป.6 มีจบปริญญา 2 คน ไปประกอบอาชีพที่จังหวัดอื่น

วัดประจำหมู่บ้าน คือ วัดห้วยโศก ปัจจุบันมีพระภิกษุ 4 รูป มีเณร 1 รูป

มีไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน ปี พ.ศ. 2527

ประเพณีต่าง ๆ มีตามเทศกาลเหมือนหมู่บ้านอีสานทั่วไป แต่การลงแขกมีเป็นส่วนน้อย
ที่ยังคงมีอยู่ ได้แก่ การลงแขกตีข้าว ปลุกบ้าน ปลุกยั้งข้าว ลงแขกเลื่อยไม้

การปกครอง หมู่บ้านนี้แบ่งการปกครองดูแลเป็น 6 คุ่ม ต่างก็มีหัวหน้าคุ่มคอยดูแล ได้แก่
คุ่มห้วยโศก ศรีสุข สุขเจริญ โชคชัย รื่นเรือง และคุ่มโชคชัยพัฒนา

กลุ่มทางสังคม มีกลุ่มเกษตรปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ไม่ค่อยได้ผลเพราะแล้งขาดแคลนน้ำ

ปัญหาของหมู่บ้าน

1. ปัญหาที่ดินทำกิน (ป่าสงวนทับที่ทำกิน)
2. ปัญหาการขาดแคลนน้ำ

วิธีเก็บข้อมูล

โดยวิธีอภิปรายรายกลุ่ม (Group discussion) ประกอบด้วยอดีตผู้ใหญ่บ้าน อดีตผู้ช่วยผู้
ใหญ่บ้าน ภารโรง ผู้ทรงคุณวุฒิ รวม 5 คน อายุอยู่ในช่วง 36 ปี ถึง 69 ปี ซึ่งรู้จักหมู่บ้านนี้ดี และอยู่
ในหมู่บ้านนี้ตลอดมา

ภาคผนวกที่ 7
รายละเอียดของครัวเรือนที่ศึกษาของบ้านโสกखाแก้ว

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลผลิตข้าวพอเพียง
มาก	นายบุญเรือง ธรรมกิตติ	200	5	23	4.6	-บุกเบิกทำไร่ ตัดมาสร้างบ้านให้ลูก	-ไม่คิดอยากปลูก -เพราะมีพอแล้ว	-เอาฟืนจากตงข้า บ่อ	- 3 ต้น
	นางน้อย โพธิ์ศรี	>60	6/5	26	4.3	-บุกเบิกทำไร่	-อยากปลูกไม้ผล	-โคกสาธารณะไปเก็บ เห็ดของป่า	-พอเหลือขาย (5 ต้น)
	นายบัวจันทร์ โพธิ์ศรี	1000	4	14	3.5	-ที่ดอน 8 ไร่ เป็น ป่าทั้งหมด ไม่ได้ ทำเกษตรเพราะมีหิน มาก	-อยากปลูกถ้ามีการยก เลิกเขตป่าสงวนและ จัดสรรที่ดินทำกิน เพิ่มเติม	-ไปป่าตงข้า เอาฟืน หมักมุงหลังคาเห็ด	- 2 ต้น
	นายดอน วงษา	3-400	4	50	12.5	-อนุรักษ์ไว้ เช่น ถ้าตัดจะปลูกแทน	-ได้ปลูกไม้ผลแล้วและ ต้นประดู่	-ใช้ประโยชน์จาก โสกขี้ลิง	-7-8 ต้น พอเหลือขาย
	นายฉวี โพธิ์ศรี	?	3	29	9.7	-ตัดไปสร้างบ้าน -พระมาขอ -ขายปิลละ 2-3 ต้น	-อยากปลูกไม้ผล บริเวณที่ไร่ที่ดินไม่ดี	-หาฟืน -ไม่เคยใช้	-พอแต่ไม่ได้ขาย

ภาคผนวกที่ 7 (ต่อ)

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลิดข้าวพอเพียง
ปานกลาง	นายคำอ้วน แสนบุตร	60	5	23	4.6	- ตัดมาสร้างบ้าน และถางทำไร่	- อยากปลูกไม้ผล	- เอาฟืนจากดงช้า	- 3 ต้น
	นางโสม โพธิ์ศรี	50	3/3	20	6.7	- ทำไร่ - ว่าง - ตัดไปทำฟืน/เผาถ่าน	- อยากปลูกไม้ผล	- ไม่ค่อยได้ใช้เอา ในที่นาของตนเอง	- 2 ต้น
น้อย	นางทองใบ ป้องเรือ	20	4	11	2.8	- ตัดมาสร้างบ้าน 2 หลัง (80-100 ต้น)	- อยากปลูกไม้ผล ขอให้มิกกลับมาแจก จะปลูกที่ไร่	- ดงช้า เอาฟืน เก็บเห็ด	- 2 ต้น
	นางจันทา ศรีพุทธา	11	4	10	2.5	- ถางป่าทำไร่ ซ่อมแซมบ้าน	- อยากปลูกไม้ผล	- เอาฟืน เก็บเห็ดใน ดงช้า	- ไม่มีที่นา
	นางเสงี่ยม โพธิ์ศรี	24	6	17	2.8	- ทำไร่ - เอาฟืน	- อยากปลูกไม้ผล ไผ่ดง	- เคยไปเอาฟืนแต่ ปัจจุบันไม่ได้ไป	- 3.6 ต้น

ภาคผนวกที่ 7 (ต่อ)

ระดับ ต้นไม้ใน ฟาร์ม	ชื่อ	จำนวนต้นไม้ ในฟาร์ม (ต้น)	ขนาด ครอบครัว (คน)	พื้นที่ทำกิน (ไร่)	อัตราส่วน พื้นที่/คน (ไร่/คน)	สาเหตุของการ มี/ไม่มีต้นไม้	กิจกรรม/แรงจูงใจ ปลูกต้นไม้	การใช้ประโยชน์ ป่าสาธารณะ	ผลผลิตข้าวพอเพียง
น้อย	นางบุญมา อัมมพะ	10	5	14	2.8	-ตัดไปสร้างบ้าน	-อยากปลูกถ้ามีการ จัดสรรที่ดินให้เพิ่ม	-ป่าดงช้า ไป เก็บของป่า	- 5 ต้น
	นายบุญสี โพธิ์ศรี	1	6/6	9	1.5	-ตัดมาตั้งแต่สมัย พ่อแม่	-อยากปลูกแต่ไม่มี พื้นที่	-ไปโคกสาธารณะ บ่อย 5-6 วัน/ครั้ง เพื่อเอาฟืน	- ไม่ค่อยพอกิน

ภาคผนวกที่ 8

ชื่อไทย ชื่อท้องถิ่น และชื่อวิทยาศาสตร์ ของต้นไม้ที่ปรากฏในรายงาน

ชื่อไทย	ชื่อท้องถิ่น	ชื่อวิทยาศาสตร์
1. กะพุ่ม	ทม	<i>Mitragyna javanica</i>
2. กะบก	หมากบก	<i>Irvingia malayana</i> Oliv. ex. Benn.
3. จามจุรี	จำฉา, ก้ามปู	<i>Samanea saman</i> (Jacq.) Merr.
4. ชาด	เหียง	<i>Dipterocarpus obtusifolius</i>
5. แดง	กร้อม	<i>Xylia xylocarpa</i> Taub. var. <i>Kerrii</i> Nielsen.
6. เต็ง	จิก, ชันตก	<i>Shorea obtusa</i> Wall.
7. ประดู่	ดู่	<i>Pterocarpus macrocarpus</i> Kurz
8. ไม้ตง	ไม้ตง	<i>Dendrocarpus asper</i> Backer.
9. พะยุง	ยุง	<i>Dalbergia cochinchinensis</i> Pierre.
10. พลวง	กุง	<i>Dipterocarpus tuberculatus</i>
11. มะขาม	หมากขาม	<i>Tamarindus indica</i> Linn.
12. มะค่า	แต่	<i>Sindora siamensis</i> Teijsm ex. Miq.
13. มะพอก	หมากพอก	<i>Parinarium anamense</i> Hance
14. มะม่วงป่า	หมากม่วงป่า	<i>Mangifera pentandra</i> Hock. f.
15. ยาง	ยาง	<i>Dipterocarpus alatus</i>
16. ยูคาลิปตัส	ยูคาลิปตัส	<i>Eucalyptus camaldulensis</i>
17. รกฟ้า	เชือก, เชือก	<i>Terminalia alata</i> Heyne ex. Roth
18. รัง	เรียง, ฮัง	<i>Shorea siamensis</i> Mig.
19. ลั่นทม	จำปาขาว	<i>Plumeria ocutifolia</i> Poir.
20. สัก	สัก	<i>Tectona grandis</i> Linn. f.
21. แสลงใจ	ตุ้มกาแดง	<i>Strychnos nux-vomica</i> Linn.
22. สะแบง	เหียงกราด	<i>Dipterocarpus intricatus</i>
23. สมอ	ส้มมอ	<i>Terminalia chebular</i>
24. หว้า	หมากหว้า	<i>Eugenia cumini</i> (L.) Druce.

ที่มา : สอวด และคณะ (2525), จรรยา (2535) และไวกเรศ ประโชติ (การติดต่อส่วนตัว)

KKULIB

3 0000 00164061 8